

ФАКТОРИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДЕЗІНТЕГРАЦІЇ КРАЇН СНД

Батрименко В.В., к.е.н., доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Сучасний етап наукових досліджень вирізняється тим, що особливий інтерес нині представляє економічний аспект дезінтеграції країн СНД. Слід зауважити, що його розглядають не тільки економісти, але і політологи, соціологи, історики, чиновники, у публікаціях яких містяться проблематика СНД. При всій різноплановості підходів, спроб надати прогноз на майбутнє, представити найбільш оптимальний сценарій розвитку СНД, або, навпаки, песимістичний, автори підкреслюють невдоволеність сучасним станом справ в СНД.

Серед основних причин, що ускладнюють розвиток економічних зв'язків між країнами СНД слід віднести: наслідки економічної кризи; звуження експортної бази; послаблення взаємодоповнюваності національних економік; розбіжність у національних законодавствах; митні та податкові бар'єри і т.д. Серед невдач в інтеграційному виступає несформованість єдиного правового поля, яке б орієнтувалося на міжнародні стандарти в сфері міждержавних відносин, а також на створення ефективного механізму реалізації рішень і домовленостей, досягнутих в рамках Співдружності. Також не вироблені спільні підходи до вирішення конфліктних ситуацій, не знайдені ефективні заходи з протидії тероризму, незаконному обігу наркотиків, торгівлі людьми і зброєю, не вирішено багато питань економічного співробітництва.

До причин і факторів дезінтеграції пострадянського простору відносяться: прагнення країн-учасниць Співдружності до самоідентифікації, страх втратити незалежність перед сильнішими партнерами; недовіру політиків один до одного, звідси - неможливість створення в рамках СНД наднаціональних органів; відмінність моделей і рівнів розвитку національних економік. Одним з головних факторів що гальмують інтеграцію названа фрагментарність простору СНД, різниця у рівні розвитку країн-учасниць СНД, обмежена товарна номенклатура для розвитку торгівлі. Останнє найбільш гостро проявляється в торгівлі паливно-сировинними товарами і продукцією чорної металургії. Великі труднощі створює розстикування господарських механізмів.

Прагнення російського уряду інтегрувати держави СНД і установка на регіональний ізоляціонізм (протекціоністська економічна політика, розвиток всередині Співдружності власних фінансово-промислових груп, покликаних зробити промислову продукцію конкурентоспроможною і ін.) виявилася як мінімум втратою часу. Вихід з глухого кута слід шукати не в інтеграції двох або чотирьох деградуючих економік і в створенні економічного союзу, що консервують бідність, а, навпаки, в лібералізації і транснаціоналізації економік країн СНД в опорі на співпрацю з розвиненими країнами [4, с. 51].

Адже тільки зміцнюючи рівноправні і взаємовигідні відносини з ЄС і з потужними країнами, що розвиваються, структурами в Східній Азії, можна створити і для Росії, і для всього СНД реальні передумови для широкої і взаємовигідної трансконтинентальної кооперації, залучити до такої кооперації природні, виробничі та технологічні ресурси країни, а також всього СНД, активізувати інтеграційний і модернізаційний процес у рамках СНД і нейтралізувати його слабкості (різновеликість його учасників, монокультурність їх сировинної спеціалізації), не втрачаючи ідентифікацію Співдружності і його структур.

Особливим чинником протиріч між країнами СНД стало те, що після розширення на схід в 2004 та 2007 рр. Євросоюз безпосередньо наблизився до кордонів пострадянського простору. Об'єктом європейської політики сусідства (ЄПС) стали шість країн СНД: Україна, Молдова, Білорусь (умовно), Вірменія, Грузія і Азербайджан. Головний зміст ЄПС було визначено як цілеспрямоване формування «кільця друзів», «європеїзація» сусідів на основі поширення загальноєвропейських цінностей [3, с. 88]. У той же час сучасна Росія так і не вибудувала збалансовану стратегію відносин з новими незалежними державами, які раніше входили до складу СРСР.

Так, з 1991 по 1995 рр. основний акцент в російській політиці робився на відносини з країнами Заходу, а СНД вважалось формою «цивілізованого розлучення» пострадянських держав. В результаті Росія не отримала істотних вигод від такої позиції, лідери пострадянських держав не йшли на зіставні поступки, економічна роль СНД в політиці Росії стійко знижувалася. Так формувалися основи для подальших протиріч. З 1998 року почався перегляд російської зовнішньої політики, як в цілому, так і по відношенню до країн СНД. Росія стала більш чітко пов'язувати економічне співробітництво з країнами СНД з їхньою політичною лояльністю. В якості доказів можна розглядати тенденції багатостороннього співробітництва на пострадянському просторі, а також той жорсткий курс, взятий по відношенню до країн, орієнтованих на Європу і США (Молдова, Грузія, Україна), охолодження відносин з Азербайджаном,

Туркменістаном, Узбекистаном. Однак, саме ця політика не була конвертована в серйозні економічні і політичні досягнення і не припускала істотного приросту інтеграційної складової у відносинах Росії з країнами СНД.

Саме збройні конфлікти 2008 р. між Грузією і Росією, а особливо 2014 р. між Україною і Росією стали показовими для російського позиціонування в СНД: жодна з країн Співдружності, включаючи Білорусію, не визнала нові псевдо-республіки на грузинській і українській території. У розумінні нинішньої російської еліти національні інтереси Росії на пострадянському просторі складаються в політичній реінтеграції розрізненої нині території для подальшого перетворення її (і, відповідно, домінуючою на ній Росії) в один з головних центрів багатопольярного світу.

Розглядаючи перспективи пострадянської інтеграції за трьома критеріями – економічними, політичними і соціальними, слід визнати, що економічна інтеграція країн СНД не відповідає їх національним інтересам. Росія ж, тільки тоді стане більш привабливою для країн СНД, коли сама буде більш європейською, вільнішою, демократичнішою. Таким чином, саме національним інтересам Росії найбільшою мірою відповідає масштабна «європеїзація» пострадянського простору. Національні інтереси Росії сьогодні вимагають не об'єднання навколо неї слабких, авторитарних і неефективних країн, а об'єднання її самої з високорозвиненими державами, які вже виробили ефективні інтеграційні моделі [2, с. 13].

Тяжіння пострадянських республік до інших від Росії, регіональних центрів – ЄС, Туреччини та Китаю, є природним сценарієм розвитку пострадянського простору. СНД нині – це перш за все спільна географія і історія, а російські ілюзії історичної єдності – недієва основа для інтеграції, крім того, в новітній історії відносин Росії та країн СНД існує надто багато образ і претензій. Наслідком цього є те, що в СНД відбувається тільки множення інституційних структур, декоративних або конфліктуючих між собою утворень типу ЄврАзЕС, ГУАМ, ОДКБ, ЄЕС та інших аморфних структур, в які входять ті чи інші частини колишнього СРСР. Все це виступає свідченням того, що реальне зближення необхідно було починати насамперед в економічній площині, а наднаціональні економічні структури виступають лише як останній етап, ступінь інтеграції [1, с. 57].

Отже, розглядаючи проблеми інтеграційних процесів на просторі СНД настала пора визначитися: або «розлучення» між країнами СНД є остаточним, або колишні республіки СРСР повинні знаходити спільні економічні інтереси та готові відновити інтеграційні процеси на певних більш універсальних і ефективних цивілізаційних засадах, ніж спроби відтворення колишнього єдиного політичного і культурного простору.

Список використаних джерел

1. Філіпенко А.С. Міжнародні економічні відносини: політика : підручник / А.С.Філіпенко. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2015. – 431 с.
2. Шедяк В.Е. Осуществление децентрализации в контексте тенденций постглобализма / В.Е. Шедяк // Сучасні напрямки розвитку економіки і менеджменту на підприємствах України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (12-13 травня 2017 р.). – Одеса.: ОНУ імені І.І.Мечнікова, 2017. – С. 11 – 14.
3. Шнирков О.І., Філіпенко А.С., Заблоцька Р.О. та ін. Розвиток новітніх форм міжнародної економічної інтеграції н початку ХХІ століття: монографія / О.І.Шнирков, А.С.Філіпенко, Р.О.Заблоцька та ін.; за ред. О. І. Шниркова. – К.: ВПЦ «Київський університет», – 2016. – 415 с.
4. Kvinikadze G. The problem of geo-economics definition / G. Kvinikadze // European Journal of Humanities and Social Sciences. – Scientific journal, Vienna, Austria. – № 3. – 2017. – P. 49 – 52.